

ПІЛОТАЖНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КЛЮЧОВИХ ЯКОСТЕЙ АУДИТОРА

Ралко А.І.

Київський національний торговельно-економічний університет

У статті розглянуто підходи до розуміння поняття психологічної готовності до професійної діяльності. Здійснено порівняльний аналіз компонентів психологічної готовності до професійної діяльності. Представлено результати пілотажного дослідження ключових якостей аудитора. Проаналізовано структурні блоки психологічних особливостей аудиторів, необхідних для професійної діяльності. Обґрунтовано структурну модель психологічної готовності особистості до аудиторської діяльності.

Ключові слова: ключові якості, аудитор, модель, структурні компоненти, психологічна готовність, аудиторська діяльність, міжнародна компанія «Ernst and Young», Державна аудиторська служба України.

Постановка проблеми. Професійно важливі якості фахівця є рушійною складовою професійного становлення особистості. Ключові особистісні та професійні якості, знання, навички і вміння виступають у ролі детермінант психологічної готовності особистості до виконання професійних обов'язків та завдань. Відповідний ступінь розвитку психологічних особливостей людини є показником готовності до того чи іншого виду професійної діяльності. У зв'язку з актуальністю професії аудитора, постає потреба дослідження не лише особливостей аудиту та професійної аудиторської діяльності, а й ключових якостей особистості аудитора.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню професійної діяльності присвячені роботи таких вітчизняних психологів: Л. Вигоцького, С. Рубінштейна, О. Леонтьєва, Б. Ломова, М. Дьяченка, Л. Кандиловича, В. Шадрикова, М. Корольчука та інших. До сучасних концепцій професіогенезу з точки зору особистісного та діяльнісного підходів належать теорії Є. Клімова, Е. Зеєра, С. Максименка, Л. Карамушки, Г. Нікіфорова, В. Рибалки та інших. Дослідженню особливостей аудиторської діяльності присвячені економічні та психологічні праці як зарубіжних (Р. Адамс, Дж. Леббек, П. Кент, Д. Доннеллі, С. Боннер та інші), так і вітчизняних вчених (В. Подольський, Ю. Швалб, Е. Лукаш, В. Бондар, Р. Рудницька, І. Балибюк, О. Денисюк та інші). Проте на сьогоднішній день ключові якості аудитора є малодосліджуваним питанням.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Зокрема, невирішеними залишаються такі аспекти проблеми: визначення ключових якостей майбутніх фахівців аудиторської діяльності та аудиторів; аналіз структури психологічних особливостей аудитора; розробка моделі психологічної готовності особистості до виконання аудиторської діяльності.

Мета статті. Здійснити емпіричний аналіз пілотажного дослідження ключових якостей аудитора.

Виклад основного матеріалу. Ключові якості успішного фахівця виступають професійно-важливими якістьми особистості, які у структурній інтеграції визначають рівень готовності до виконання завдань та обов'язків відповідної трудової діяльності. Як ми зазначали раніше, за результатами теоретичного аналізу стану проблеми сучасної психології, основними підходами розгляду феномену психологічної готовності до професійної діяльності виступають такі: особистісний

(В. Моляко, О. Смірнов, Є. Шипілова, Б. Ананьєв та інші), функціональний (Л. Нерсисян, Н. Левітов, Г. Гаєва, М. Котик та інші) та особистісно-діяльнісний (М. Дьяченко, Л. Кандилович, Л. Вигоцький та інші) підходи [5].

Теоретичний аналіз свідчить, що відповідно до функціонального підходу, психологічна готовність до діяльності розглядається як стан мобілізації психофізіологічних систем, психічних процесів та особистісних властивостей, що забезпечують високий рівень успішності виконання професійної діяльності. У межах особистісно-діялісного підходу психологічна готовність до діяльності характеризується як стійке, багатоаспектне та ієрархічне утворення особистості, яке включає комплекс мотивів, знань, умінь, навичок, індивідуальних якостей, котрі у сукупності забезпечують успішну професійну діяльність. В основі особистісно-діялісного підходу як системи взаємодії «Особистість – діяльність» розрізняють особливості індивідуальних якостей та властивостей людини в їх цілісності, що забезпечує можливість ефективного виконання функцій [5].

У результаті здійсненого наукового теоретичного та емпіричного аналізу, вважаємо, що професійно-важливі якості є інтеграцією психофізіологічних та психологічних особливостей, які відповідають вимогам до людини з боку певної професії та сприяють успішному виконанню професійної діяльності.

Дослідження ключових якостей аудитора здійснено у декілька етапів протягом січня 2015 року – жовтня 2016 року: перший етап – теоретичний, що охоплює теоретичний аналіз структур психологічної готовності особистості до професійної діяльності, ключових компонентів професійної діяльності аудитора; другий етап – емпіричний, що охоплює такі види діяльності: збір даних щодо якостей аудиторів та умов аудиторської діяльності на основі безпосередніх ділових психологічних бесід та інтерв'ю з професійними аудиторами та представниками відділу кадрів компанії «Ernst and Young» м. Києва та Державної аудиторської служби України; розробку пілотажної моделі психологічної готовності особистості до аудиторської діяльності; узагальнення та аналіз отриманих результатів.

З метою визначення актуальних структурних компонентів психологічної готовності до професійної діяльності, порівняємо компоненти психологічної готовності до професійної діяльності на основі таких структур готовності: структура

психологічної готовності студента до професійної діяльності за М. Дьяченко та Л. Кандиловичем [1], структура готовності майбутніх фахівців економічних спеціальностей до професійної діяльності за В. Різником [6], структура психологічної готовності майбутнього фахівця до аудиторської діяльності Е. Лукаша [4] та структура психологічної готовності майбутніх менеджерів до управління змінами в організації за Л. Карамушкою [2].

Відповідно, М. Дьяченко та Л. Кандилович розрізняють п'ять структурних компонентів психологічної готовності: мотиваційний (позитивне ставлення до професії, інтерес до неї); орієнтаційний (уявлення про особливості та умови професійної діяльності, про її вимоги до особистості); операційний (володіння способами та прийомами професійної діяльності, необхідними знаннями, вміннями, навиками); вольовий (самоконтроль, уміння управляти собою під час виконання трудових обов'язків); оціночний (самооцінка своєї професійної підготовки та відповідності її оптимальним професійним зразкам) [1]. Зазначимо, що Е. Лукаш виокремлює також п'ять наступних компонентів психологічної готовності: мотиваційно-контрольний, нормативно-аналітичний, інтерпретаційно-регулятивний, оціночно-результативний та емоційно-правовий компоненти [4]. За В. Різником виділено чотири компоненти психологічної готовності майбутніх фахівців економічних спеціальностей до професійної діяльності: мотиваційний, компонент комунікабельності, рефлексивний та вольовий. Однак, В. Різник розрізняє також ще вісім компонентів інших видів готовності: інтелектуальний, когнітивний, інформаційний, діяльнісний, організаційно-виконавчий, діловий, креативний, евристичний [6]. Л. Карамушка розрізняє такі чотири взаємопов'язані компоненти психологічної готовності: мотиваційний (сукупність мотивів, адекватних цілям та завданням менеджерської діяльності щодо управління змінами в організації); когнітивний (сукупність знань про сутність та особливості управління змінами в організації); операційний (сукупність умінь та навичок, які забезпечують ефективне управління змінами в організації); особистісний (сукупність особистісних якостей, які сприяють успішному управлінню змінами в організації) [2]. Таким чином, порівняльний аналіз вищезазначених структур психологічної готовності до професійної діяльності свідчить, що за змістом кожна зі структур містить мотиваційний і когнітивний (операційний) компоненти психологічної готовності, у двох структурах представлено вольовий, комунікативний і рефлексивний компоненти, інші компоненти мають певні змістовні відмінності.

На основі теоретичного та емпіричного аналізу результатів дослідження виокремлено наступні взаємопов'язані між собою структурні блоки психологічних особливостей аудиторів, необхідні для професійної діяльності: психофізіологічний, мотиваційний, когнітивний, комунікативний, рефлексивний та саморегулятивний. Дані структурні компоненти слугують детермінантами психологічної готовності до виконання ситуативних та довготривалих професійних обов'язків аудиторів. В основі зазначених компонентів психологічної

готовності лежать ключові особливості структурних компонентів психіки аудитора, таких як психічні пізнавальні процеси (сприймання, мислення, увага, пам'ять), психічні властивості (мотивація, спрямованість, здібності, темперамент, характер), психічні стани (професійна зацікавленість, творче натхнення, рішучість, зосередженість, професійна адаптованість, соціально-психологічна адаптованість, стресостійкість) та психічні утворення (професійні знання, навички, уміння). Відповідно, характерні зовнішні та внутрішні умови, об'єктивні та суб'єктивні чинники мають вплив на рівень готовності особистості до виконання професійної діяльності: низький, середній чи високий.

На нашу думку, в основі психологічної готовності до професійної аудиторської діяльності лежить психофізіологічний структурний компонент як передумова розвитку індивідуально-професійних якостей. Психофізіологічний компонент є сукупністю психофізіологічних особливостей, що мають базовий вплив на виконання професійної аудиторської діяльності (вік, стать, особливості нервової системи, рівень працездатності і т. п.).

Наступним компонентом психологічної готовності особистості до виконання аудиторської діяльності виступає мотиваційний, який можна співвіднести, відповідно, з мотиваційно-контрольним компонентом Е. Лукаша [4], з мотиваційним компонентом за М. Дьяченко та Л. Кандиловичем [1], із мотиваційним показником готовності за В. Різником [6], із мотиваційним компонентом за Л. Карамушкою [2]. Мотиваційним компонентом до здійснення аудиторської діяльності є сукупність потреб, інтересів та професійних мотивів, відповідних цілям і завданням професійної діяльності. Особливості даного компоненту: позитивне ставлення до професії, інтерес до неї [1]; стійка позитивна мотивація до здійснення аудиту [4]; стійке прагнення до досягнення успіху та прагнення уникнення невдачі [6]; потреба в самоактуалізації; потреба в соціальних контактах. Мотивація до трудової діяльності у процесі забезпечення професійної діяльності, за М. Корольчуком, складає 50% успішності виконання професійних обов'язків та завдань [3]. Адже лише за цілеспрямованого, вольового прагнення, усвідомлення професійної діяльності та інтересу до професії, свідомій зацікавленості у виборі людина досягає професійного успіху. Мотивація виступає рушійною силою професійних звершень.

Аудиторська діяльність потребує значних розумових, вольових, аналітично-логічних зусиль, знань, навичок та умінь, які виступають рушієм компетентної професійної комунікації у процесі проектної групової роботи, у системі комунікації з клієнтами-замовниками, партнерами, керівниками, підлеглими, колегами. Тому третім компонентом психологічної готовності до аудиторської діяльності пропонуємо когнітивний, який за змістом, на нашу думку, має зв'язок з нормативно-аналітичним, виокремленим Е. Лукашем [4], операційним, який розрізняють М. Дьяченко та Л. Кандилович [1], а також когнітивним відповідно до структур В. Різника [6] та Л. Карамушки [2]. Теоретичний та емпіричний аналіз свідчить, що когнітивний компонент включає відповідність

психічних пізнавальних процесів особистості професійній діяльності, володіння способами та прийомами професійної діяльності, а також сукупність знань, навичок та умінь, які забезпечують ефективне виконання аудиторської діяльності:

а) сукупність знань про сутність та особливості професійної аудиторської діяльності: знання Національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, Міжнародних стандартів фінансової звітності, Кодексу професійної етики аудиторів України, документування процесу аудиту;

б) сукупність навичок про сутність та особливості професійної аудиторської діяльності: навички саморегуляції, навички вести ділові переговори, планувати етапи аудиторської діяльності, визначати та розв'язувати аудиторські проблеми;

в) професійно-важливі уміння успішних аудиторів: уміння надавати аудиторські послуги, використовувати фундаментальні принципи етики аудитора (Е. Лукаш), визначати аудиторський ризик, виявляти помилки та шахрайство, «читати» невербальні поведінкові знаки, технічні вміння, уміння слухати, швидко аналізувати, встановлювати контакт із людьми, працювати в команді, знаходити альтернативні аудиторські рішення, вибирати найоптимальніше аудиторське рішення з-поміж альтернативних, формулювати незалежний аудиторський висновок, узагальнювати дані під час проведення аудиту, складати робочу документацію, складати аудиторський звіт, працювати в стресових ситуаці-

ях, обґрунтовувати власну позицію, презентувати результати, керувати організацією роботи, розв'язувати етичні конфлікти.

Когнітивний компонент психологічної готовності до аудиторської діяльності включає також успішність особистості як студента [6]. Зазначимо, що опитування співробітників міжнародної компанії «Ernst and Young» у м. Києві свідчить, що аудитори компанії є топовими студентами кращих вузів України.

Наступним вагомим компонентом професійно-важливих якостей як показника психологічної готовності до аудиторської діяльності виокремлено комунікативний, який за змістом має тісний зв'язок з інтерпретаційно-регулятивним компонентом за Е. Лукашом і комунікативним за В. Різником. Комунікативний компонент охарактеризуємо як сукупність комунікативних особливостей, які забезпечують ефективне здійснення професійної аудиторської діяльності: здатність швидко і легко встановлювати контакт з іншими людьми; уміння співпрацювати та спілкуватися (В. Різник); здатність приймати аудиторські рішення на основі дефініції аудиторської ситуації, ідентифікації альтернативних аудиторських рішень (Е. Лукаш); комунікативні навички; навички вести переговори; чесність; неупередженість у ставленні до клієнта та до звітності під час аудиторської перевірки; відкритість до співпраці; володіння різними мовами (українською, англійською, російською).

У результаті певної комунікації та здійснення відповідної діяльності важливий процес рефлексії, що є зворотнім зв'язком, який виступає у якості само-рефлексії поведінки, професійної діяльності та комунікації у процесі здійснення роботи, а також рефлексії думок, емоцій, стану, діяльності інших. Само-рефлексія в залежності від наслідків для особистості, на нашу думку, може бути як конструктивною, так і деструктивною. Тому наступним компонентом, який тісно взаємодіє з комунікативним, виступає рефлексивний. Даний компонент характеризує сукупність рефлексивних психологічних якостей аудитора, які слугують показником готовності до виконання професійної діяльності: самооцінка професійної підготовки та відповідності її оптимальним професійним зразкам (М. Дьяченко, Л. Кандибович); самооцінка рівня готовності до виконання професійних завдань; оцінка себе як фахівця; самооцінка успішності професійної діяльності; розуміння та вербалізація своїх емоцій, почуттів, психофізіологічного стану; розуміння емоцій, думок та стану інших; аналіз власних дій; рефлексія слів та діяльності інших; прогностична оцінка себе та своєї професійної діяльності у майбутньому. Таким чином, рефлексивний компонент психологічної готовності до аудиторської діяльності включає не лише самооцінку професійної підготовки у відповідності до зразків, а й саморефлексію фахівця як особистості та

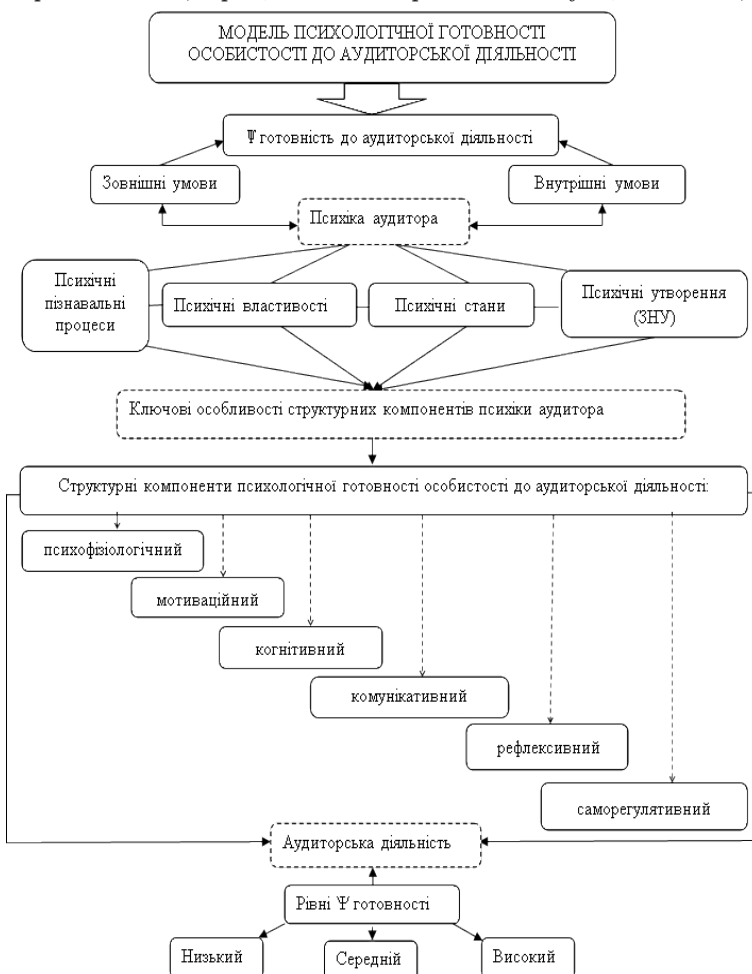

Рис. 1. Структурна модель психологічної готовності особистості до аудиторської діяльності

його професійної діяльності з можливістю прогностичної самооцінки, а також рефлексію думок, емоцій, почуттів інших.

Вищим компонентом індивідуальної психологічної готовності до здійснення професійної діяльності, є, на нашу думку, саморегулятивний як показник самовідновлення та мобілізації внутрішніх резервів людини, а також гармонізації особистості фахівця. Оскільки аудиторська діяльність стресова та потребує багато розумових зусиль, необхідно вміти внутрішні резерви організму адекватно спрямувати на розвиток, вдосконалення та відновлення. Вміючи здійснювати ефективну психофізіологічну саморегуляцію, на основі попередньої саморефлексії індивідуального стану, професійної поведінки та діяльності, фахівець здатен з практикою досягти гармонії у рамках «Я – професійна діяльність – навколишнє середовище». Дана сходинка саморозвитку досягається у процесі набуття досвіду та вміння раціонально розподіляти індивідуальний час та сили. Саморегулятивний компонент включає сукупність саморегулятивних психологічних особливостей як показників самовідновлення функціонально-психологічного стану, що слугує вищим рівнем психологічної готовності до виконання професійної діяльності: особистісний самоконтроль, самовідновлення психофізіологічного стану, уміння управляти собою під час виконання трудових обов'язків та у повсякденному житті, здатність до адекватних переживань, емоційної саморегуляції перед здійсненням професійної діяльності, підчас та після.

За результатами опитування співробітників міжнародної компанії «Ernst and Young» та Державної аудиторської служби України, перешкодами до виконання професійної діяльності, на думку аудиторів та представників відділу кадрів, виступають такі індивідуальні особливості: схильність до обману, до підробки документів, цифр; домінування індивідуальних інтересів над інтересами команди; відсутність професійної ети-

ки; небажання навчатися, кооперуватися, співпрацювати; переоцінка особистісних можливостей.

На основі теоретичного та емпіричного аналізу результатів дослідження ключових якостей аудитора до професійної діяльності розроблено пілотажну структурну модель психологічної готовності особистості до аудиторської діяльності (рис. 1).

Висновки і пропозиції. Отже, проблема ключових якостей аудитора є малодосліджуваним питанням та, відповідно, знаходиться у стані розробки.

На основі теоретичного та емпіричного аналізу результатів дослідження виокремлено наступні взаємопов'язані між собою структурні блоки психологічних особливостей аудиторів, необхідні для здійснення професійної діяльності: психофізіологічний, мотиваційний, когнітивний, комунікативний, рефлексивний та саморегулятивний. Зазначимо, що в основі психологічної готовності до професійної аудиторської діяльності, на нашу думку, лежить психофізіологічний структурний компонент як передумова розвитку індивідуально-професійних якостей. Вищим компонентом психологічної готовності до здійснення професійної діяльності аудитора, є, на нашу думку, саморегулятивний як показник самовідновлення та мобілізації внутрішніх резервів людини, а також гармонізації особистості фахівця. Дані структурні компоненти слугують детермінантами психологічної готовності до виконання ситуативних та довготривалих професійних обов'язків аудиторів. На основі аналізу результатів дослідження ключових якостей аудитора до професійної діяльності розроблено та обґрунтовано пілотажну структурну модель психологічної готовності особистості до аудиторської діяльності.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці анкет, спрямованих на дослідження ключових якостей аудитора, та визначення рівня сформованості психологічної готовності особистості до професійної аудиторської діяльності.

Список літератури:

1. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск: Университетское, 1976. – 176 с.
2. Карамушка Л. М. Психологія підготовки майбутніх менеджерів до управління змінами в організації. Монографія / Л. М. Карамушка, М. В. Москальов. – К.-Львів: Сподом, 2011. – 216 с.
3. Корольчук М. С. Психофізіологія діяльності: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / М. С. Корольчук. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2009. – 400 с.
4. Лукаш Е. Я. Формування психологічної готовності майбутніх аудиторів до професійної діяльності: автореф. дис. на здобуття вченого ступеня канд. психол. наук: спец. 19.00.07 / Лукаш Е. Я. – К., 2007. – 22 с.
5. Ралко А. І. Аналіз стану проблеми психологічної готовності особистості до аудиторської діяльності / А. І. Ралко // Вісник Національного університету оборони України. Зб-к наукових праць. – К.: НУОУ, 2015. – № 3 (46). – С. 247–252.
6. Різник В. В. Формування готовності майбутніх фахівців економічних спеціальностей до професійної діяльності у процесі вивчення спеціальних дисциплін: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / Різник В. В. – Київ, 2010. – 20 с.

Ралко А.И.

Киевский национальный торгово-экономический университет

ПИЛОТАЖНОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ КЛЮЧЕВЫХ КАЧЕСТВ АУДИТОРА

Аннотация

В статье рассмотрены подходы к пониманию понятия психологической готовности к профессиональной деятельности. Осуществлен сравнительный анализ компонентов психологической готовности к профессиональной деятельности. Представлены результаты пилотажного исследования ключевых качеств аудитора. Проанализированы структурные блоки психологических особенностей аудиторов, необходимых для профессиональной деятельности. Обоснована структурная модель психологической готовности личности к аудиторской деятельности.

Ключевые слова: ключевые качества, аудитор, модель, структурные компоненты, психологическая готовность, аудиторская деятельность, международная компания «Ernst and Young», Государственная аудиторская служба Украины.

Ralko A.I.

Kyiv National University of Trade and Economics

PILOT RESEARCH OF MAIN QUALITIES OF AUDITOR

Summary

In the article the approaches to understanding the concept of psychological readiness for professional activities have been considered. The components of psychological readiness for professional activities have been compared. The article contains the results of the pilot study of main qualities of auditor. The analysis of the structural blocks of the psychological characteristics of auditors has been carried out as well as the professional activities have been researched. The structural model of psychological readiness for auditing activities has been well-grounded.

Keywords: quality, auditor, model, structural components of psychological readiness, auditing activities, the international company «Ernst and Young», The State Audit Service of Ukraine.